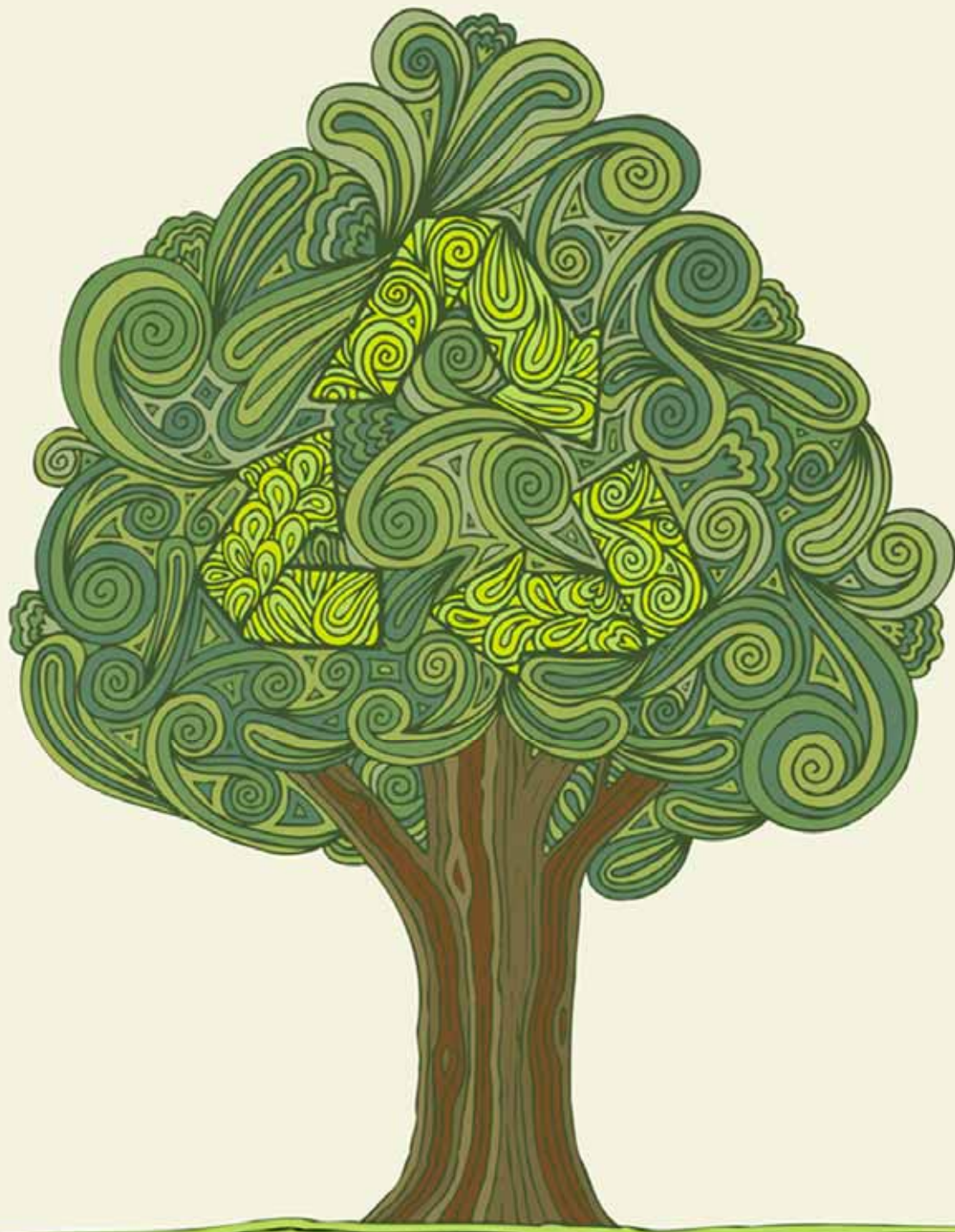

Kestävän kehityksen kriteerit **kansalaisopistossa**

Petäjä-opisto 2011 Jyrki Käppi

Sisällys

Johdanto	3
Kestävän kehityksen valtakunnallinen visio ja strategia	4
Kestävän kehityksen ulottuvuudet	4
Kestävä kehitys kansalaisopistoissa	6
Suunnittelu	6
Arvot	6
Lakisääteiset vaatimukset	7
Organisaatio ja resurssit	8
Kestävän kehityksen ohjelma	9
Opetuksen toteutuksen suunnittelu	9
Toteutus.....	10
Kestävän kehityksen teemat	10
Opetuksen toteutus.....	12
Seuranta, arviointi ja parantaminen.....	13
Kestävän kehityksen hanke	15
Työpajat	15

Johdanto

Tämä julkaisu on syntynyt Petäjä-opiston **Kestävän kehityksen hankkeen** tuotoksena. Hanke on ollut Ympäristöministeriön rahoittama ja siinä olivat mukana Petäjä-opisto, Porin seudun kansalaisopisto, Pyhäjärvi-seudun aikuisopisto, Rauman kansalaisopisto, Huittisten seudun kansalaisopisto, Vakka-Suomen kansalaisopisto sekä Kansalaisopistojen liitto.

Asiantuntijana hankkeen työpajoissa on ollut osuuskunta Eco-Onesta, Risto Tenhunen ja julkaisun tekemisessä OKKA -säätiöstä, Erkki Laininen.

Hanke toteutettiin opistojen työpajoina syksyllä 2010. Työpajoissa käsiteltiin kansalaisopistojen toimintaan ja opetukseen liittyviä ympäristökysymyksiä kuten, millä tavalla opistojen tulisi sisällyttää toiminnan suunnitteluun ja strategiaan ympäristöarvot, ympäristön tilan tunnistaminen, lainsäädäntö ja kestävän kehitykseen liittyvä arviointi ja parantaminen.

Työpajoissa pohdittiin myös miten ympäristönäkökulma voidaan huomioida opetuksessa käytettävissä opimateriaalissa sekä sitä, miten kestävän kehitykseen liittyvät arvot ja tavoite voidaan viestiä opiskelijoille.

Lisäksi työpajoissa käsiteltiin ympäristöhaittojen vähentämistä opistojen käytännön toiminnassa. Tärkeiksi kohteiksi nousivat materiaalien hankinta ja käyttö, jätehuolto, veden ja energian käyttö. Työntekijöiden ja opiskelijoiden kannalta pohdittiin myös toimintaa työterveyden, viihtyvyyden ja puhtaanapidon näkökulmista.

Tähän julkaisuun on koottu yhteenvedona työpajoissa syntyneitä suosituksia, ajatuksia ja esimerkkejä kestävän kehityksen huomioimisesta kansalaisopistojen opetuksessa ja muussa toiminnassa.

Perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen puolella kestävän kehityksen valtakunnalliset kriteerit ovat olemassa, mutta vapaan sivistystyön opetuksesta nämä kriteerit toistaiseksi vielä puuttuvat. Tässä työssä on hyödynnetty perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen kriteereiden mallia ja niitä on sovellettu kansalaisopistojen toiminnan kehittämiseen huomioiden opistotoiminnan erilaisuus.

Lisätietoja kestävän kehityksen kriteereistä löytyy OKKA -säätiön sivuilla, www.koulujaymparisto.fi.

Tämä julkaisu on saatavilla sähköisessä muodossa Petäjä-opiston nettisivulla petaja.lpkky.fi > Julkaisut

Jyrki Käppi
koulutussuunnittelija

Kestävän kehityksen valtakunnallinen visio ja strategia

Opetusministeriön asettaman kestävän kehityksen työryhmän toisessa muistiossa (2006) esitellään Suomen toimintasuunnitelma ja toimenpiteet kestävän kehityksen edistämiseksi koulutuksessa ja tutkimuksessa. Julkaisussa kestävän kehityksen yleistavoite koko koulutussektorille on ilmaistu seuraavasti:

"Kaikkien yksilöiden tulee kyetä tukemaan kestävää kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken väestön tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa.

Kestävän kehityksen edistäminen koulutuksessa tulee perustua kokonaisvaltaiseen näkemykseen taloudellisesta ja sosiaalisesta sekä ympäristön huomioon ottavasta kehityksestä." (Kestävän kehityksen edistäminen koulutuksessa Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:6 s.69)

Vapaan sivistystyön visio on taasen määritelty seuraavasti:

Vapaassa sivistystyössä aikuisopiskelijoiden tietoisuus kestävän kehityksen merkityksestä tulevaisuuden rakentamisessa lisääntyy. Heidän edellytyksensä vaikuttaa omaan elämäntilanteeseensa ja osallistua yhteiskunnan kehittämiseen paranevat. ." (Kestävän kehityksen edistäminen koulutuksessa Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:6 s.72)

Tämän päämäärän saavuttaminen edellyttää muistion mukaan seuraavia asioita:

- *Oppilaitosten ja järjestöjen päättävät elimet sitoutuvat edistämään kestävää kehitystä omalla sektorillaan siten, että kestävän kehityksen edistäminen koulutuksessa sisältyy vapaan sivistystyön toimijoiden asiakirjoihin, strategiaan linjauksiin ja opetussuunnitelmiin.*
- *Oppilaitokset ja järjestöt tiedottavat kansalaisille kestävän kehityksen edistämiseen liittyvistä koulutus- ja osallistumismahdollisuuksista.*
- *Kouluttajilla, opettajilla, vertaisohjaajilla on riittävät tiedot ja taidot kestävästä kehityksestä ja heillä on käytettävissä työnsä tueksi aikuisille tuotettua opetukseen soveltuvaa oppimateriaalia.*
- *Valtakunnalliset keskusjärjestöt ja alueelliset oppilaitokset perustavat kestävän kehityksen seurantaryhmiä arvioimaan työn edistymistä ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta.*

(Kestävän kehityksen edistäminen koulutuksessa Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:6 s.72)

Valtakunnallisen strategian tavoitteet on määritelty seuraavasti:

Kaikkiin koulutusorganisaatioihin laaditaan oma kestävän kehityksen toimintaohjelma vuoteen 2010 mennessä. Sen tulisi olla osa toiminta- ja taloussuunnitelmaa ja laadunhallintaa.

Tavoitteena on, että 15 prosenttia päiväkodeista, kouluista ja oppilaitoksista on saanut ulkoisen tunnuksen tai sertifiointin kestävän kehityksen toiminnastaan vuoteen 2014 mennessä.

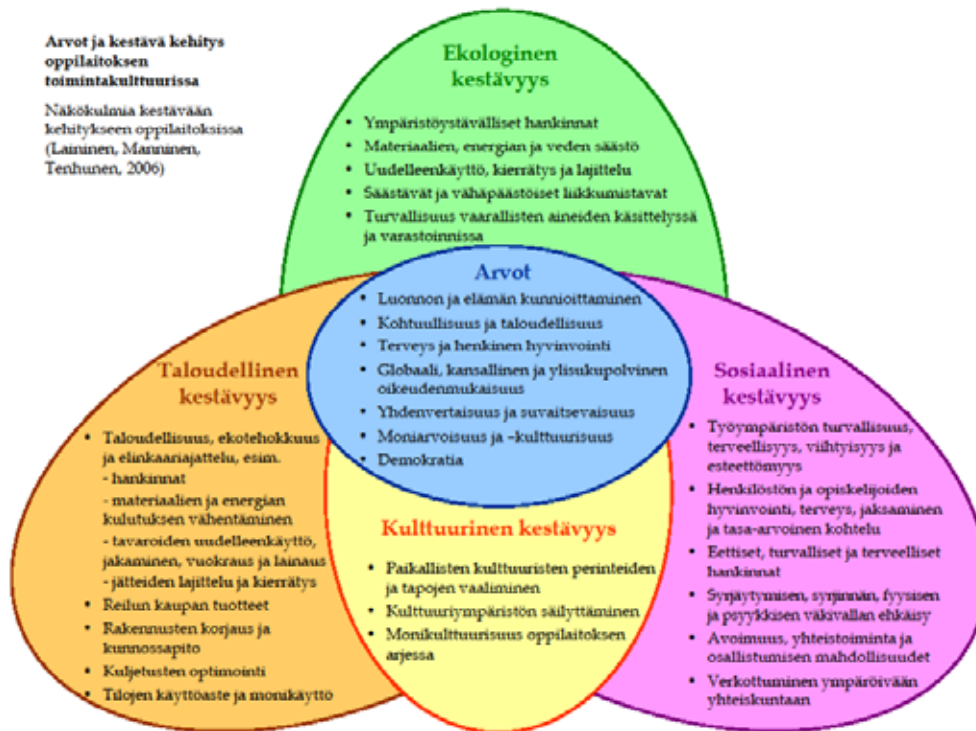
Kestävän kehityksen ulottuvuudet

Kestävä kehitys on paikallista ja globaalia yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville yhtä hyvät tai paremmat toimintamahdollisuudet kuin nykyisillä sukupolvilla on. Kestävän kehityksen lähtökohtana on huoli ihmisten välisestä eriarvoisuudesta ja elämän perustan muodostavien ekosysteemien elinvoimaisuuden ehtymisestä. Tavoitteena on, että ympäristö, ihminen ja talous otetaan tasavertaisesti huomioon päätöksenteossa ja toiminnassa.

Vapaan sivistystyön tehtävä on määritelty seuraavasti: *"Vapaan sivistystyön tarkoituksena on elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta tukea yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä ja kykyä toimia yhteisöissä sekä edistää kansanvaltaisuuden, tasa-arvon ja moniarvoisuuden toteutumista suomalaisessa yhteiskunnassa"* (Laki vapaasta sivistystyöstä 21.8.1998 1§).

Vapaan sivistystyön kehittämisohjelmassa 2009-2012 on kansalaisopistojen tehtävään otettu mukaan myös kestävän kehityksen näkökulma: ”Vapaana sivistystyönä järjestettävän koulutuksen tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä kansanvaltaisuuden, moniarvoisuuden, kestävän kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. Vapaassa sivistystyössä korostuu omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys ja osallisuus.”

Kestävä kehitys sisältää oppilaitoksen toiminnan näkökulmasta seuraavat ulottuvuudet: Ekologinen kestävyys, Sosiaalinen kestävyys, Kulttuurinen kestävyys, Taloudellinen kestävyys ja Arvot.(kuva alla).

Kestävän kehityksen kriteerien rakenne on kuvattu OKKA –säätien Koulu ja ympäristö -sivuilla perusopetuksen ja ammatillisen opetuksen kohdalla www.koulujaymparisto.fi/images/popups/kriteerien_rakenne.gif alla olevan kuvan mukaisesti. Kuvaus on ollut perustana myös keskusteluissa kansalaisopistoille soveltuvista kestävän kehityksen kriteereistä.

Kestävä kehitys kansalaisopistoissa

Hankkeen ensimmäisessä työpajassa pohdittiin kestävän kehityksen sisältöjä opiston toiminnassa, arvope- rustaa ja kestävän kehityksen huomioimista kokonaisuudessa.

Kestävän kehityksen perusmalli pohjautuu laatuajatteluun, jossa suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin sekä parantamisen kautta pyritään jatkuvasti kehittämään kansalaisopiston toimintajärjestelmää. Kestävän kehityksen ohjelman käyttöönotto kansalaisopistossa ei edellytä laadunhallintajärjestelmän olemassaoloa, mutta kestävän kehityksen kriteerit voidaan helposti sisällyttää opiston toimintajärjestelmään, mikäli sellai- nen on olemassa.

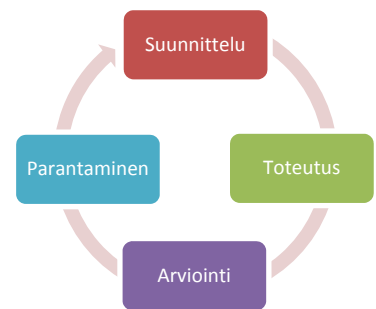
Ammatillisen koulutuksen kestävän kehityksen toteuttamista oppilaitoksessa on kuvattu kolmena peele- menttinä, **suunnittelu, toteutus, arviointi ja parantaminen**. Tätä voidaan soveltaa lähtökohtana myös kat- sottaessa kansalaisopiston opetuksen ja organisaation toimintaa kestävän kehityksen näkökulmasta.

Suunnittelu, toteutus, arviointi ja parantaminen perustuvat William Demingin ympyrään, (Plan, Do, Check, Act), joka on yleinen ongelman ratkaisumalli ja kehittämismenetelmä (PDCA-malli).

Suunnittelu edellyttää arvojen, resurssien ja tavoitteiden määrittämistä.

Toteutuksessa ja toiminnassa kestävä kehitys voi näkyä kurssien suunnittelussa ja toteutuksessa, viestinnässä tai opiston resurssien (henki- löstö, tilat, laitteet) hallinnassa.

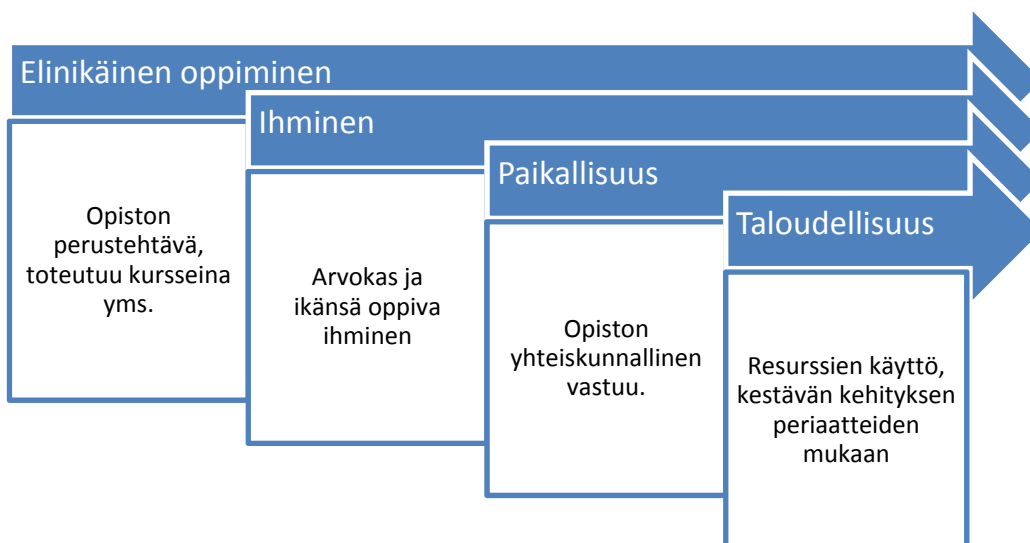
Toiminnan arviointi opistoissa on normaali käytäntö, johon on mahdol- lista yhdistää arviointi kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumisesta. Tulosten perusteella voidaan tehdä kehittämistoimenpiteitä, jotka vai- kuttavat toiminnan suunnitteluun.

Suunnittelu

Arvot

Alla on esitetty yksi kuvaus kansalaisopistojen keskeisistä arvoista suhteessa kestävän kehityksen toteutta- miseksi opistoissa. Tätä asiaa pohdittiin hankkeen ensimmäisessä työpajassa, jonka tuloksena esille nostet- tiin neljä pääkohtaa: elinikäinen oppiminen, ihminen, paikallisuus ja taloudellisuus.

Seuraavaan taulukkoon on koottu esimerkkejä arvojen toteuttamisesta opiston toiminnassa:

<p>Elinikäinen oppiminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • ympäristöpolitiikka ja -arvot ovat määritelty ja ne näkyvät opetuksessa; opetuksen sisällössä tai opetuskäytännöissä. • opiskelijat ja opettajat arvioivat opiston kestävän kehityksen toimintaa ja sitä parannetaan arvioinnin perusteella • lakisääteiset määräykset ovat tunnistettu • opiston sitoutuminen kestäväan kehitykseen näkyy esimerkiksi tiedottamisessa (opinto-opas, kotisivut) 	<p>Ihminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • ympäristönäkökulmat on huomioitu opetuksessa • viestintä, opiskelijat ja asiakkaat ovat tietoisia opiston kestävän kehityksen toiminnasta, arvoista ja ympäristöpolitiikasta • opiskelijoiden mielipiteiden ja näkemysten kerääminen, opistossa kerätään säännöllisesti tietoa opiskelijoiden ja sidosryhmien näkemyksistä ja ne huomioidaan suunnittelussa.
<p>Paikallisuus</p> <ul style="list-style-type: none"> • toiminnan strateginen suunnittelu, opiston omistajien tarpeet, sidosryhmien ja yhteistyökumppaneiden tarpeet ja toiveet ovat tiedossa • viestintä, opiston omistajat ja sidosryhmät ovat tietoisia opiston toiminnasta ja sen ympäristöpolitiikasta ja -arvoista • omistajien ja sidosryhmien näkemysten ja mielipiteiden kerääminen, arviointi ja parantaminen 	<p>Taloudellisuus</p> <ul style="list-style-type: none"> • toiminnan taloudellisuus • energian käyttö • jätehuolto • materiaalien käyttö ja hankinnat • puhtaanapito • viihtyvyys • työturvallisuus • tietopääoman luotettavuus ja turvallisuus • pätevyys, koulutus tietoisuus (henkilöstö)

Lakisääteiset vaatimukset

Opiston toimintaa ohjaa joukko säännöksiä ja määräyksiä. Tietoisuus toimintaan liittyvistä kestäväan kehityksen eri osa-alueisiin liittyvistä säännöksistä ja määräyksistä tulisi olla tiedostettu opistossa. Tärkeää on, että henkilöstö tuntee vastuualueisiinsa liittyvien säännösten ja määräysten merkityksen oppilaitoksen toiminnassa.

Yleisiä määräyksiä:

- Laki vapaasta sivistystyöstä 21.8.1998/632 sekä asetus vapaasta sivistystyöstä 6.11.1998/805.
- Laki taiteen perusopetuksesta 21.8.1998/633
- Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 3.8.1992/728
- Kansalaisopistossa työskenteleeviin sovelletaan Opetusalan virka- ja työehtosopimusta ja Kunnallista virka- ja työehtosopimusta.
- Laki julkisista hankinnoista 30.3.2007/348
- Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 13.8.2004/759
- Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738 ja Työterveys-huoltolaki 21.12.2001/1383
- Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21
- Kemikaalilainsäädäntö, jätelaki, elintarvikelainsäädäntö

Lisäksi opiston ylläpitäjän/omistajan määräykset, joita voi olla esimerkiksi:

- Hallintosääntö
- Kilpailuttamisohjeet
- Matkustusohjeet
- Järjestyssäännöt ja erilaiset käyttösäännöt

Esimerkkejä:

Osa määräyksistä ja säännöksistä voivat olla opiston omistaja -organisaation ”sisällä” (kunta tai kuntayhtymä). Esimerkiksi Yhdenvertaisuuslain edellyttämä yhdenvertaisuussuunnitelma. Tässä kohden opistossa tulisi olla tieto määräysten sisällöstä ja paikasta missä määräyksiä säilytetään.

- Jos opistossa käytetään kemikaaleja, niiden käyttöturvallisuustiedot ovat saatavilla.
- Kemikaalien varastointi on asianmukaista.
- Pelastussuunnitelma on laadittu kiinteistöön ja kiinteistössä opettavat ovat siitä tietoisia
- Organisaatiolla on yhdenvertaisuussuunnitelma
- Opettajat ovat tietoisia opiston työturvallisuuteen liittyvistä määräyksistä ja tämä on näytettävissä jonkinlaisen dokumentin perusteella ym.

Osa toimintaan liittyvistä määräyksistä ja säädöksistä edellyttää erilaisten kartoitusten, ohjelmien tai selvitysten tekemistä. Kun tällaisia kartoituksia tehdään, on suositeltavaa, että niitä käsiteltäisiin henkilöstön ja tarvittaessa opiskelijoiden kanssa.

Kartoituksia voivat olla esimerkiksi:

- Ergonomiakartoitukset
- Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma
- Työturvallisuuskartoitukset ja -tarkastukset

Kartoituksista tulisi jäädä dokumentti, esimerkiksi raportti. Lisäksi kartoitusten aiheuttamista toimenpiteistä tulisi jäädä dokumentti, johon on kirjattu toimintaa parantavia päätöksiä.

Opistot toimivat usein ulkopuolisilta vuokratuissa tiloissa, esimerkiksi koulujen tiloissa. Näihin tiloihin liittyvät työturvallisuuskartoitukset olisi hyvä olla selvillä ja dokumentoitu.

Organisaatio ja resurssit

Oppilaitoksella voi olla kestävä kehityksen ryhmä tai muu työryhmä, joka koordinoi ja arvioi oppilaitoksen kestävä kehityksen työtä ja tiedottaa oppilaitosyhteisöä sen tavoitteista ja etenemisestä.

Ryhmässä on mukana johdon, henkilöstön ja tarvittaessa opiskelijoiden edustaja. Kestävä kehityksen työllä on määritellyt vastuut ja tarvittavat resurssit. Johto kannustaa ja luo edellytyksiä henkilöstön ja opiskelijoiden yhteisölliseen kestävä kehityksen toimintaan.

Opiston omien toimintakäytäntöjen mukaan voidaan, joko perustaa erillinen kestävä kehityksen työryhmä tai antaa KEKE-toiminnan koordinoinnin jonkun muun työryhmän esim. laaturyhmän tai johtoryhmän vastuulle. Toiminnan kannalta joustavinta on sisällyttää tämä opiston normaaliin kokouskäytäntöön.

KEKE-asioita voi sisällyttää opiston hallintokäytäntöihin. Tällaisia ovat mm. säännölliset henkilöstökokoukset, päätoimisten opettajien kokous, tuntiopettajien kokous, erilaiset tiimit, johtoryhmä, ym.

Keskeistä toiminnassa on se, että KEKE-toiminnan koordinoinnin ja toteutuksen vastuut ja valtuudet määritellään opiston sisällä. KEKE-toiminnan käynnistämässä ja ylläpitämisessä korostuu käytännössä opiston rehtorin vastuu.

Henkilöstökoulutusten suunnittelussa voidaan kannustaa opettajia kestävä kehityksen asioiden hallintaan sekä lisätä kiinnostusta kestävä kehityksen opetuksen sisältöjen ja menetelmiin liittyvän osaamisen kasvattamiseksi.

Opiston normaaliin henkilöstökoulutukseen voidaan sisällyttää kestävä kehityksen toimintaa tukevia koulutuksia. Näitä ovat esimerkiksi ensiapukurssit, työturvallisuuskoulutukset, kierrätys, jätteiden käsittely, uusiomateriaalit, kestävä kehityksen opetukseen ja menetelmiin liittyvä osaaminen.

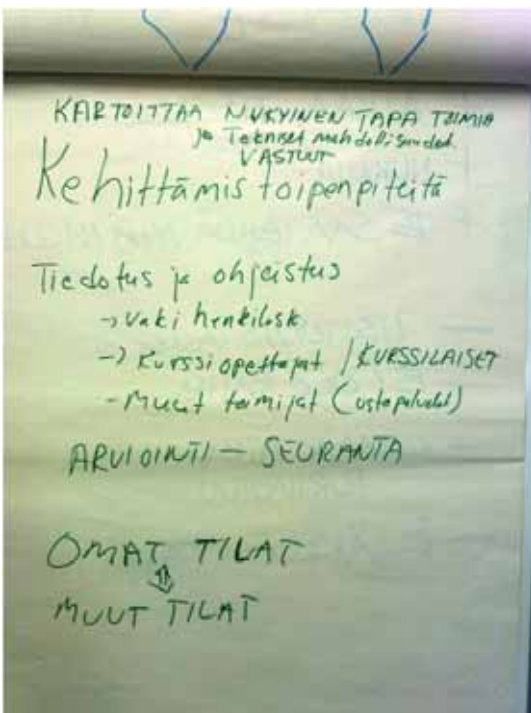
Kestävän kehityksen ohjelma

Kestävän kehityksen ohjelma on opiston kokonaistoiminnan kehittämisen työkalu.

Kestävän kehityksen ohjelma on toimintasuunnitelma, joka sisältää tavoitteet ja toimenpiteet oppilaitoksen valitsemien kestävän kehityksen teemojen edistämiseksi opetuksessa ja toimintakulttuurissa. Henkilöstö ja opiskelijat osallistuvat teemojen valintaan ja ohjelman suunnitteluun.

Teemat on jaettu kahteen ryhmään: 1. Ekologinen ja taloudellinen kestävyys, 2. Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys.

Itsearviointi on keskeinen työkalu, jolla tarkastellaan oppilaitoksen kestävän kehityksen toiminnan tasoa. Itsearvioinnissa pyritään määrittelemään toiminnan nykytaso sekä löytämään keskeisiä kehittämiskohteita toiminnan parantamiseksi. Kehittämiskohteet voidaan sopia otettavan mukaan opiston kestävän kehityksen ohjelmaan esimerkiksi erityisteemoiksi. Lisää tietoa itsearvioinnin toteuttamisesta ja menetelmistä löytyy verkosta www.koulujymparisto.fi -sivuilta.

Opisto tunnistaa kehittämistarpeensa vuosittaisen toiminnan arvioinnin yhteydessä. Näitä tarpeita voi nousta itsearvioinnin tai muun arviointikäytännön sekä lakisääteisten vaatimusten edellyttämistä kartoituksista. Tällaisia ovat henkilöstön hyvinvoinnin, tasa-arvon- ja yhdenvertaisuuden toteutumisen sekä työturvallisuuden kartoitukset.

Kehittämiskohteita voivat olla esimerkiksi energian säästö, paperin kierrätys, viihtyvyys, turvallisuus, hyvinvointi ja kestäväan kehitykseen liittyvät ajankohtaiset tai paikalliset teemat, jotka tulisi sisällyttää opetukseen ja toimintaan

Tunnistettujen kehittämistarpeiden pohjalta määritetään teemoihin liittyvät tavoitteet, toimenpiteet, vastuut, aikataulut ja seuranta. Nämä voidaan kirjata erilliseksi KEKE-ohjelmaksi tai osaksi opiston vuosittaista toimintasuunnitelmaa.

*Ensimmäisen työpajan pohdintoja.
Valokuva Risto Tenhunen*

Opetuksen toteutuksen suunnittelu

- Kestävä kehitys pyritään yhdistämään opetukseen, sen suunnitteluun ja toteutukseen.
- Opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa tehdään yhteistyötä opettajien kesken sekä opettajien ja muun henkilöstön välillä.
- Opetuksen toteutuksen suunnittelussa pyritään huomioimaan ja tunnistamaan myös työympäristön kestävän kehityksen näkökohdat.
- Opetuksessa hyödynnetään parhaita mahdollisia kestävän kehityksen työkäytäntöjä tai teknologioita ratkaisuja.
- Opetuksessa hyödynnetään kestävän kehityksen eri osa-alueisiin liittyvää ajantasaista oppimateriaalia.
- Kestävän kehityksen opetuksessa tehdään yhteistyötä ulkopuolisten toimijoiden kanssa tai opisto osallistuu kestävän kehityksen hankkeisiin.

Opistossa voi olla, käytännöstä riippuen, esimerkiksi ainekohtaisia työryhmiä tai tiimejä, jotka osallistuvat opetuksen suunnitteluun. Päätoimisten ja tuntiopettajien välinen keskustelu ja yhteistyö ovat myös merkittävässä asemassa suunniteltaessa ja toteutettaessa opetusta kestävän kehityksen kriteerien mukaan. Tavoitteena on, että KEKE-teemat toteutuvat läpi koko organisaation.

KEKE-näkökulma voidaan kytkeä kurssien toteuttamisessa suoraan kurssin opetussisältöön ottamalla tarjontaan ajankohtaisia tai alueellisesti tärkeitä KEKE-teemoja. KEKE –näkökulma voi myös olla mukana opetuksen jossain sisältöteemassa esimerkiksi kierrätys, energiansäästö tai turvallisuus.

Työympäristön osalta voidaan huomiota kiinnittää esimerkiksi tilojen käytännöllisyyteen, energia- ja tehokkuuteen, turvallisuuteen jne. Usein kansalaisopistolla ei ole käytettävissä omia tiloja ja tällöin keskustelu toimintaympäristöön liittyvistä seikoista käydään tilojen omistajan kanssa.

Kansalaisopistoilla on yleensä useita yhteistyökumppaneita. Sidosryhmät ja yhteistyökumppanit löytyvät opiston toiminta-alueelta ja yhteistyö vaihtelee opistosta riippuen. Kestävän kehityksen toiminta edellyttää, että sidosryhmät ja yhteistyökumppanit huomioidaan opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Lisäksi on tärkeää, että yhteistyökumppaneille viestitään opiston kestävän kehityksen arvoista ja toiminnasta.

Toteutus

Kestävän kehityksen teemat

Opisto voi toteuttaa vuosittain yhtä tai useampaa kestävän kehityksen teemaa.

Tässä esitetyt teemat on jaettu kahteen pääryhmään. Jako on otettu ammatillisen koulutuksen kestävän kehityksen kriteereistä ja sitä on mahdollista soveltaa kansalaisopistojen toiminnassa, huomioimalla opiston erityispiirteet sekä opiston toiminta-alueen erityispiirteet.

Kestävän kehityksen teemojen osalta tullaan vielä käymään keskustelu kansalaisopistoille soveltuvien teemojen määrittelystä. Keskustelun ja määrittelyn viitekehyksinä tulee olemaan opetuksen luonne (kurssi- tai muotoinen opetus), opistojen asiakkaat sekä opetuksen yleiset tavoitteet.

Ekologinen ja taloudellinen kestävyys

- Vastuulliset hankinnat ja kestävä kulutus (myös sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys)
- Jätteen synnyn ehkäisy ja kierrätys
- Energia ja vesi
- Kuljetukset ja liikkuminen
- Rakennusten ja pihaympäristön hoito ja ylläpito
- Ravinto ja terveys (myös sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys)
- Oma teema (ekologinen/taloudellinen kestävyys)

Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys

- Turvallisuus oppilaitoksessa (myös ekologinen kestävyys: kemikaalien ympäristöturvallisuus)
- Henkilöstön ja opiskelijoiden hyvinvointi
- Kulttuuriympäristö, tavat ja perinteet
- Monikulttuurisuus ja kansainvälisyys
- Oma teema (sosiaalinen/kulttuurinen kestävyys)

Esimerkki Petäjä-opistossa toteutetusta KEKE –teemasta, Kulttuuriympäristö, tavat ja perinteet.

Teemojen toteuttaminen

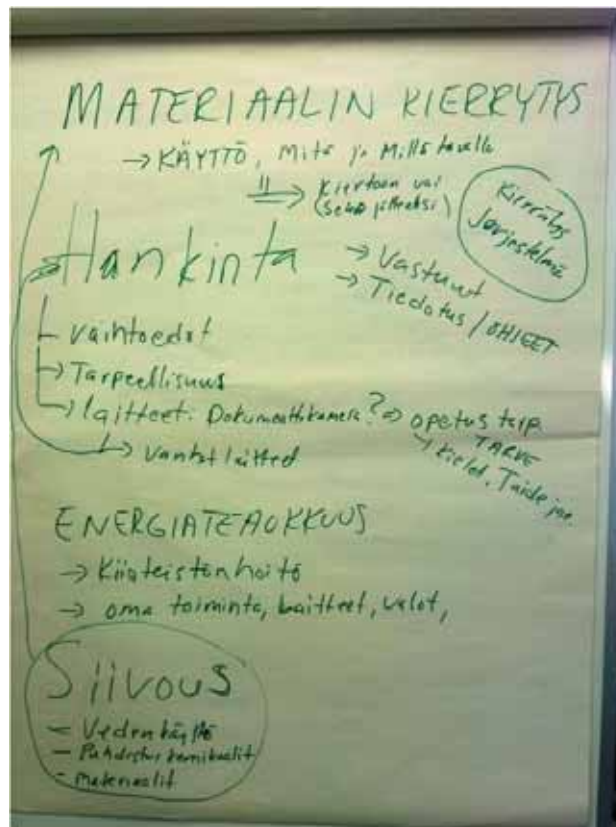
- Opisto valitsee vuosittaiset teemat ja kestävän kehityksen toimenpiteet , joita toteutetaan opetuksessa ja toiminnassa.
- Kulttuuriympäristö, tavat ja perinteet

Toimintapojen vakiinnuttaminen

- Toteutettava teema tulee kokeilusta opiston jatkuvaksi toiminnaksi.
- Oman paikkakunnan historiaan tutustuminen esim. luentojen muodossa, tiedon keruu paikallishistoriasta, vanhat valokuvamuistelot, yhteistyö kotiseutumuseon tai kotiseutuyhdistyksen kanssa.
- Paikallishistoriaan liittyvät luennot tai ohjatut museokäynnit vakiintuvat vuosittaisiksi.

Verkottuminen

- Teemasta tai toimintatavasta tiedotetaan yhteistyökumppaneille tai sidosryhmille ja niiden kanssa tehdään yhteistyötä.
- Paikallinen museo ja kotiseutuyhdistys on mukana suunnittelemassa kursseja.

Toisen työpajan ideointia.
Valokuva Risto Tenhunen

Hankkeen toisessa työpajassa lokakuussa 2010 keskusteltiin mahdollisista teemoista, joita voisi käytännössä soveltaa kansalaisopistoissa. Keskusteluun osallistui päätoimisia tuntiopettajia, toimistohenkilökuntaa ja opiston johtoa. Alla olevaan taulukkoon on koottu yhteenveto teemoista.

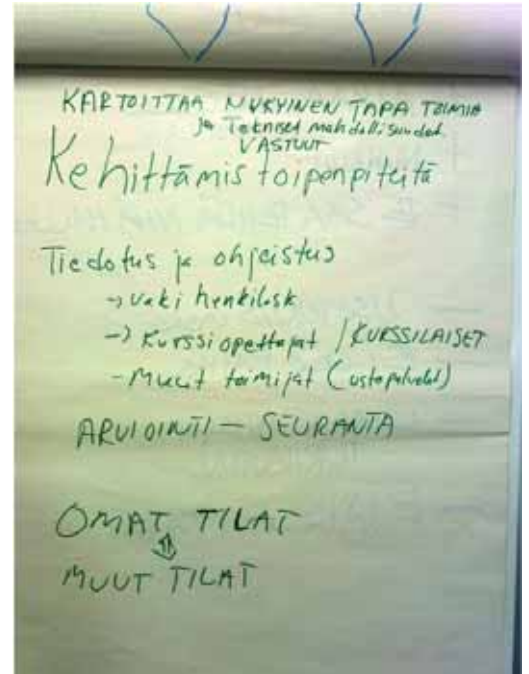
Opiston toimintaan kokonaisuudessa liittyviä teemoja	
Ekologinen ja taloudellinen kestävyys	Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys
<ul style="list-style-type: none"> Tarvikkeiden hankinta Vältetään turhaa monistamista, kierrätetään monisteita. Taloudellisuusajattelun levittäminen. Materiaalituotannon tiedon kasvattaminen 	<ul style="list-style-type: none"> Syrjäytymisen ehkäisy Monikulttuurisuus esille Kulttuuriperinnön vaaliminen Monikulttuurisuuden vaaliminen,
Teemojen näkyminen opetuksessa	
Ekologinen ja taloudellinen kestävyys	Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys
<ul style="list-style-type: none"> Keskustelut materiaaleista, niiden lähtökohdista, hoidosta, hävittämisestä, tuotteen iästä. Taloudellisuusajattelun levittäminen. Tarvikkeiden hankinta mahdollisimman läheltä, omalta paikkakunnalta. Vältetään turhaa monistamista ja kierrätetään monisteita. Materiaalituotannon tiedon kasvattaminen 	<ul style="list-style-type: none"> Syrjäytymisen ehkäisy, kehitysvammaisten ryhmät, ystävöityminen, mielenterveyskuntoutajat (oma ryhmä + oppilaita erilaisissa ryhmissä), erityisryhmien elokuvapiiri, opintoseitelit työttömille, senioreille ja maahanmuuttajille, tuettuja kursseja: seniorien ATK-kurssit, maksuttomat päiväkasityökurssit, vesijumppat, niska-hartia -jumppat Monikulttuurisuus esille mm. maahanmuuttajien kielikoulutus, kädentaitojen koulutus, vierailut muihin maihin, ystävyyskunnat Kulttuuriperinnön vaaliminen kulttuurikävelyt, JOY, museokäynnit (tutustuminen), kädentaitokurssit ja kuvataidekurssit, kotiseutupiiri, elämäntarinan kirjoittaminen Monikulttuurisuuden vaaliminen, Käsi kädessä – tapahtuma, suomen kielen opetus maahanmuuttajille, Punkalaitumen vastaanottokeskus: käsityöpaja, liikunta, tanssi, itämainen tanssi, manga –kurssi
<p>Kurssiehdotuksia teemojen perusteella: Pientalolämmityksen oikea valinta, Jätevesiratkaisut, Paras ulko -wc Herkkuja lähiruusta, Vierailu luomutilalle, Kompostointikurssi, Sieni- ja kasvikurssit</p>	

Opetuksen toteutus

- Opetus antaa opiskelijalle valmiuksia kestävä kehityksen näkökohtien ymmärtämiseen sekä oman toiminnan ja valintojen suunnitteluun kokonaisuutena kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti.
- Opiskelijan omaehtoisessa opiskelussa tai harrastuksessa opetus antaa valmiuksia työmenetelmien, välineiden ja materiaalien arviointiin ja valintaan kestävä kehityksen näkökulmasta
- Opetus lisää tietoa vaikuttamismahdollisuuksista niin omassa elämässä kuin yhteisönkin tasolla. Opetus lisää ymmärrystä kestävä kehityksen merkityksestä ihmisen tulevaisuudelle.
- Opetus lisää tietoa kestävä kehityksen säädöksistä, määräyksistä ja sopimuksista sekä teknologista ratkaisusta, työmenetelmistä ja hallintajärjestelmistä.
- Opetus auttaa ymmärtämään ympäristömuutosten, yhteiskunnallisten muutosten ja teknologian kehityksen vaikutuksia.
- Kestävä kehityksen opetuksessa käytetään opiskelijoita aktivoivia, osallistavia ja yhteisöllisyyttä tukevia opetusmenetelmiä.
- Kestävä kehityksen opetus huomioidaan elinikäisen oppimisen eri jaksoihin ja ajankohtiin kytettyinä suunniteltuina sisältöinä.

Esimerkkejä:

- kädentaidoissa kurseja esim. tuunausta, käytetään kierrätysmateriaaleja; esimerkiksi kahvipussit, kestovaippakurseja
- perinteisiä kurseja käsityöissä, esim. entisöinti. punamultamaalin valm., riukuaita, muodistaminen, köysi, tuohi, terva, kasvivärjäys
- liikunnassa esim. kansantanssien kurssit, muut perinteiset tanssit, jooga, joka edistää hyvinvointia
- luonnon hyödyntäminen vaikkapa sienikurssien muodossa
- Käsityö ja kuvataide, materiaalivalinnat, kierrätysmateriaalikurssit
- esim. skräppäys kierrätysmateriaaleista, entisöinti ja verhoilu, tilkkutyöt, veisto kierrätysmateriaaleista ja tuunaus ovat hyviä esimerkkejä jo olemassa olevista kurssien sisällöistä
- keskustelut materiaaleista, niiden lähtökohdista, hoidosta, hävittämisestä, tuotteen iästä
- taloudellisuusajattelun levittäminen
- tarvikkeiden hankinta mahdollisimman läheltä, omalta paikkakunnalta
- tiedonhankinta netistä
- materiaalitytö: tutustumiset, vierailut ja käynnit esim. jätteenkäsittelylaitoksilla, kierrätyskeskuksissa ja kirppareilla
- kriittinen keskustelu: voiko valinnoillaan vaikuttaa, mikä on tuotteen käyttöikä
- opetuksen teemat KEKE:stä
- elinikäinen oppiminen on opistojen keskeinen arvo
- kulttuuri, paikallisuus, sosiaalisuus ja hyvinvointi
- valmiudet hankkia tietoa netistä
- nettisivut uudenaikaiset, päivitetty tieto, visuaalisuus
- Elämysten tuottaminen konsertit, näyttelyt, luennot. Jokainen kurssi on elämys!
- kielet: tekstien valinta, kulttuurit
- käsityö: perinteisiä työtapoja vaalitaan
- musiikki: mestari-kisälli

Kolmannessa työpajassa mietittiin arviointia ja parantamista.
Valokuva Risto Tenhunen

Seuranta, arviointi ja parantaminen

Kestävän kehityksen arviointikäytäntö

Opisto seuraa ja arvioi kestävän kehityksen ohjelman tavoitteiden toteutumista, kestävän kehityksen opetuksen toteutusta ja osaamisen arvioinnin tuloksia sekä kestävän kehityksen asioiden tilaa opiston toimintakulttuurissa

Toiminnan kehittäminen ja raportointi

Henkilöstö ja opiskelijat osallistuvat arviointitiedon käsittelyyn ja sitä hyödynnetään kestävän kehityksen ohjelman päivittämisessä sekä opetuksen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Opisto raportoi sidosryhmilleen kestävän kehityksen työn tuloksista.

Kansalaisopistot keräävät säännöllisesti tietoa opiston kurssien onnistumisesta kurssiarviokyselyinä. Kurs-siarviokyselyllä voidaan myös selvittää opiskelijoiden näkemyksiä opiston kestävän kehityksen toiminnasta. Opistot tekevät myös erilaisia asiakastytyväisyystutkimuksia, joiden avulla saadaan tietoa opiston asiak-kaiden mielipiteistä. Kansalaisopisto voi määrittellä itse ne mittarit, joilla kestävän kehityksen tasoa mita-taan. Samoin opisto määrittelee itse arviointikäytännön laajuuden ja tason.

Joitain esimerkkejä kestäväen kehityksen mittareista www.koulujaymparisto.fi sivuilta:

Kohde	Mittari
Veden kulutus –	Vesimittari
Sähkön kulutus –	Sähkömittari
Liikkuminen –	Matkojen tilastointi
Viihtyvyys	Asiakaskyselyt
Työilmapiiri	Hyvinvointikyselyt
Turvallisuus	
Tasa-arvo	
Tapaturmat ja vaaratilanteet	Tapaturmien tilastointi
Työympäristö	Tarkastukset
Monikulttuurisuus	Oppilastilastot, kurssitilastot
Kulttuuriympäristö	Tapahtumat ja kurssit

Esimerkki Forssan, Järvenpään, Mäntsälän, Parkanon ja Kankaanpään, Porvoon, Valkeakosken ja Vanajaveden kansalaisopistojen yhteisistä mittareista:

1. Oppitunnit yht.
- vaos
- muut
- tunnit/asukas
- vaos tunnit/asukas
2. Bruttomenot 1000€
- bruttom. €/vaos tunti
- bruttom. €/asukas
3. Nettomenot 1000€
- nettom. €/vaos tunti
- nettom. €/asukas
4. Opiskelijamäärä
5. Opiskelijoiden % - osuus toiminta-alueen väestöstä
6. Kurssilaiset
7. Kurssityytyväisyys yleisarvosana kursseista
8. Asiakastytyväisyys yleisarvosana toiminnasta
9. Henkilöstötytyväisyys yleisarvosana. työilmapiiristä

Kestävän kehityksen hanke

Hankkeeseen osallistuivat Huittisten seudun kansalaisopisto, Petäjä-opisto, Porin seudun kansalaisopisto, Pyhäjärvisseudun aikuisopisto, Rauman kansalaisopisto, sekä Vakka-Suomen kansalaisopisto

Työpajat

Opistojen ensimmäinen yhteinen työpaja pidettiin 17.9.2010. Työpajan teemana olivat muun muassa: Ympäristöjärjestelmät (ISO, KEKE-sertifikaatti), ympäristöasioiden hallinta, ympäristöasioiden tilan tunnistaminen, ympäristöarvot, ympäristöohjelma, sitoutuminen, sidosryhmäyhteistyö, toimintaa koskeva lainsäädäntö, turvallisuus ja toiminta hätätilanteissa, arviointi ja jatkuva parantaminen.

Toinen työpaja pidettiin 1.10.2010. Työpajan teemana olivat opetus, osallistuminen, yhteistyö ja oppiminen. Työpajassa käsiteltiin millä tavalla kestävä kehitys voidaan huomioida kansalaisopistojen kurssien opetussisällöissä.

Kolmas työpaja käsitteli ylläpitotoimintoja ja se toteutettiin 5.11.2010. Työpajan teemoina olivat materiaalin käyttö ja hankinnat, jätehuolto, veden käyttö, energian käyttö, työterveys, viihtyvyys ja puhtaanapito.

Joulukuussa pidettiin yhteenvetoseminaari, jossa käytiin lävitse kaikkien aikaisempien työpajojen sisällöt ja ryhmätöiden tulokset.

Työpajoihin osallistuivat

Ala-Äijälä Piia
Allén Piia
Haapala-Rauhaniemi Pia
Haapamäki Kaija
Haapio-Lehti Leena
Ichtertz Ritva
Isoluoto Marja
Itäluoma Outi
Kangas Tomi
Kohtala Pertti
Korkiamäki Tuula
Käppi Jyrki
Lagerström Anna-Maija
Laiho Salla
Liuksiala Pirkko
Mustakoski Marita
Oikarainen Maija
Paatero Hannele
Ruohomäki Olli
Ruusuvuori Päivi
Seikola Helinä
Seppä Pirjo
Åberg Päivi Outi Hannele
Österman Päivi

Työpajoissa pohdittiin kestäväen kehityksen eri näkökulmia.

Valokuva Risto Tenhunen

Petäjä-opiston laatu politiikka

Petäjä-opisto kehittää toimintansa laatua systemaattisesti. Ymmärrämme laadun kokonaisvaltaisesti kaikkea toimintaamme koskevaksi. Jokainen vastaa sekä omalta osaltaan että koko organisaation kannalta laadusta ja on velvollinen reagoimaan havaitsemiinsa laatu puutteisiin. Seuraamme järjestelmällisesti palveluidemme ja toimintamme työnjälkeä. Asiakkaiden tarpeet ohjaavat toimintamme kehittämistä.

Petäjä-opisto vaalii toiminnassaan:

- korkeatasoisten koulutuspalveluiden tuottamista
- asiakassuuntautunutta ajattelutapaa
- ammattitaitoista ja motivoitunutta henkilöstöä
- pitkäjänteistä yhteistyötä monien kumppaneiden kanssa

Opisto kehittää toimintaansa ja palveluitansa panostamalla luovaan suunnitteluun, seuraamalla valtakunnallisia yhteiskunnan kehitystrendejä, kouluttamalla henkilöstöään, käynnistämällä kehitystoimenpiteitä ja seuraamalla asetettujen tavoitteiden toteutumista.

Opisto huolehtii, että sen johto ja henkilöstö tuntee ja ymmärtää laatu järjestelmän ja laatu politiikan sekä sitoutuu niiden edellyttämiin toimintaperiaatteisiin ja järjestelmän jatkuvaan kehittämiseen.

Mukana hankkeessa:

**Porin seudun
kansalaisopisto**

PYHÄJÄRVISEUDUN AIKUISOPISTO

Rauman Kansalaisopisto

OKKA
OPETUS-, KASVATUS-
JA KOULUTUS-
ALOJEN SÄÄTIÖ